

КОНСТИТУЦІЙНИЙ ПРОЦЕС У ЗАХІДНОУКРАЇНСЬКІЙ НАРОДНІЙ РЕСПУБЛІЦІ: ДЕЯКІ АСПЕКТИ ПИТАННЯ

ДОВЖУК Ігор Володимирович,
*д.і.н., професор, професор кафедри
документознавства Переяслав-
Хмельницького державного педагогічного
університету ім. Г. Сковороди*

Поразка Четвертого союзу у Першій світовій війні активізувала національно-визвольний рух на землях Австро-Угорщини. Намагаючись зберегти імперію, новий австрійський цісар Карл I Габсбург (1887-1922; правління в 1916-1918) 16 жовтня 1918 р. видав маніфест, який передбачав перетворення напівабсолютистської Австро-Угорщини на багатонаціональну федеративну державу. Народам, що входили до складу імперії, пропонувалося створити свої представницькі органи – «національні ради».

Використавши маніфест імператора як юридичний привід, законотворцями українські депутати обох палат австрійського парламенту від Галичини і Буковини, лідери політичних партій (націонал-демократичної, християнсько-соціалістичної, радикальної і соціал-демократичної), греко-католицького духовенства і студентства утворили 18 жовтня 1918 р. у Львові Українську Національну Раду (УН Раду). Її головою (президентом) був обраний голова Української парламентарної репрезентації (парламентської фракції українських депутатів в австрійському парламенті) адвокат Євген Петрушевич. Очоливши Віденську делегацію УН Ради (19 жовтня), він домагався від австрійського уряду офіційно передати владу в Східній Галичині УН Раді. (До Галичини повернувся в грудні 1918 р.) [1, с. 198-199].

Нове представницьке утворення негайно приступило до активної діяльності. 19 жовтня УН Рада видала Маніфест, в якому проголошувалося, що всі українські землі в Австро-Угорщині (Східна Галичина, північно-західна Буковина й українські повіти Закарпаття) становлять «одноцільну українську територію», «уконституційовуються» як Українська держава. УН Рада обіцяла найближчим часом розробити конституцію нової держави, побудованої на демократичних засадах, установам загального, рівного, таємного, прямого виборчого права з пропорційним представництвом, з правом національно-культурної автономії національних меншин. Крім того, президія парламентської репрезентації проголошувалася водночас президією УН Ради. Вона представляла Раду в період між її сесіями. Також було утворено три комісії (делегатури) УН Ради з функціями вищої законодавчої влади – загальну (під керівництвом Є. Петрушевича), організаційну для Галичини (на чолі з К. Левицьким), організаційну для Буковини (на чолі з О. Поповичем). Представників Закарпатської України у виконавчих органах УН Ради не було.

9 листопада 1918 р. на засіданні УН Ради була визначена офіційна назва держави – Західноукраїнська Народна Республіка. До її складу, крім Східної Галичини, увійшли Північна Буковина та українські повіти Закарпаття. Назва держави, її територія і кордони закріплювалися у затвердженому УН Радою 13 листопада «Тимчасовому Основному законі» про державну самостійність українських земель колишньої Австро-Угорської монархії. У зазначених кордонах молода республіка займала територію майже 70 тис. кв. км, а населення налічувало майже 6 млн осіб. Вищим органом влади у державі

мали стати Установчі збори (або Сейм). До його обрання ця влада повинна належати УН Раді, а виконавча – Державному секретаріату. Гербом ЗУНР став Золотий Лев на синьому тлі, а прапором – блакитно-жовте знамено [2, с. 54-55].

Законами, що доповнювали Конституцію ЗУНР, були: про тимчасову адміністрацію і організацію судів (16 листопада 1918 р.), про злуку ЗУНР і УНР (3 січня 1919 р.), про відділ УНРади (4 січня 1919 р.), про державну мову (нею стала українська) (15 лютого 1919 р.), про виконання громадянських прав і обов'язків (8 квітня 1919 р.), про сейм ЗУНР (16 квітня 1919 р.), про передачу виконання всієї військової і цивільної влади «уповноваженому диктаторові» (9 липня 1919 р.) та ін. На підставі цих конституційних законів верховна влада в ЗУНР належала УНР. Виконавча влада належала Державному секретаріату, який складався з президента Ради державних секретарів і окремих державних секретарів і був відповідальний перед УНР. 9 листопада 1918 р. Національна рада сформувала тимчасовий уряд ЗУНР – Державний секретаріат на чолі з Костем Левицьким. У складі уряду було 14 міністерств – державних секретарств на чолі з державними секретарями [3, с. 87-88; 4, с. 272-274].

16 листопада 1918 р. видано закон «Про адміністрацію Західноукраїнської Народної Республіки». Згідно із законом залишалось чинним попереднє австрійське законодавство, якщо воно не суперечило інтересам і цілям Української держави. Це пояснювалося тим, що за короткий час існування ЗУНР неможливо було видати нові закони, тому залишалися старі, які підлягали поступовій зміні або заміні. У цьому законі регламентувався порядок утворення, структура та функції місцевих органів влади й управління. Цього ж дня Державний секретаріат у виконання цього закону видав розпорядження «Про державну адміністрацію» [4, с. 274-275].

Конституційний характер мали деякі проекти державно-правового статусу території ЗУНР, опрацьовані міжнародними й українськими фахівцями. Серед них – проект договору між Найвищою Радою держав Антанти і Польщею про автономний статус Галичини під зверхньою адміністрацією Польщі впродовж 25 років (передбачалося існування крайового однопалатного Сейму з обмеженою компетенцією і губернатора, якому належала виконавча влада), опрацьований у Парижі 20 листопада 1919 р., але відкинтий Польщею. Урядом диктатора ЗУНР був розроблений і пред'явлений Лізі націй 30 квітня 1921 р. проект «Основ державного устрою Галицької Держави». У ньому передбачався поділ функцій між Державною Радою, урядом та обраним усім народом Президентом, тобто, по суті, створення ЗУНР як президентської республіки. Наприкінці 1920 р. на замовлення уряду ЗУНР видатний правник, проф. С. Дністрянський розробив проект Конституції ЗУНР [5, с. 417].

Отже, попри несприятливі зовнішні обставини, майже перманентні воєнні дії, формування правових засад державної влади в ЗУНР і практична організація національних владних структур базувалася на демократичних принципах, поважанні прав людини і національних меншин, врахуванні соціальних потреб народу, закладених у Конституції та інших нормативно-правових актах молоді Республіки.

Список використаних джерел:

1. Павлишин О.Й., Петрушевич Євген Омелянович. *Енциклопедія історії України*: У 10 т. / Редкол.: В.А. Смолій (голова) та ін. Київ, 2011. Т. 8: Па-Прик. 520 с.
2. Конституції і конституційні акти України. Історія і сучасність. 3-є вид. (До 15-річчя Конституції України і 20-ї річниці незалежності України) / Упор.: І.О. Кресіна, О.В. Батанов. Відп. ред. Ю.С. Шемшученко. Київ, 2011. 328 с.

3. Андрусяк Т.Г. Левицький Кость Антонович. *Енциклопедія історії України*: У 10 т. / Редкол.: В.А. Смолій (голова) та ін. Київ: Наук. думка, 2009. Т. 6: Ла-Мі. 784 с.

4. Рубльов О.С., Реєнт О.П. Українські визвольні змагання 1917—1921 рр. Київ: Альтернативи, 1999. 320 с.

5. Ісаєвич Я.Д. Дністрянський Станіслав Северинович. *Енциклопедія історії України*: У 10 т. / Редкол.: В.А. Смолій (голова) та ін. Київ, 2003. Т. 2: Г-Д. 528 с.

ПРОЕКТ ТИМЧАСОВИХ ОСНОВНИХ ЗАКОНІВ «УСТРІЙ ГАЛИЦЬКОЇ ДЕРЖАВИ» С. ДНІСТРЯНСЬКОГО: ЙОГО ХАРАКТЕРИСТИКА ТА ЗНАЧЕННЯ

ЄФРЕМОВА Наталя Володимирівна,
*к.ю.н., доцент, доцент кафедри історії
держави і права Національного
університету «Одеська юридична академія»*

З іменем Станіслава Дністрянського – яскравого представника соціологічної школи права першої чверті ХХ ст., сьогодні пов'язують початок українського соціологічно-правового напрямку в науці. Аналіз окремих конституційно-правових інститутів в науковій спадщині вченого має місце у працях П. Стецюка, А. Ковалюка, А. Савчака та ін. З позицій конституційного права ці вчені досить глибоко оцінювали погляди С. Дністрянського на проблеми парламентаризму, розподілу влади та співвідношення між її гілками.

Визначний український правник і політолог, представник української політичної думки національно-демократичного спрямування міжвоєнного періоду ХХ ст. С. Дністрянський вважав виникнення державної організації природним наслідком реалізації соціальних потреб, логічним розвитком суспільних зв'язків нижчого рівня – родин, родів, племен. Тож держава, на думку дослідника, не ліквідує соціальних норм нижчих ступенів розвитку, а лише розвиває їх і пристосовує до власних потреб [1, с. 47].

Аналізуючи проблеми державотворення в Європі в першій чверті ХХ ст. він вважав, що «Кожна конституція держави тих часів повинна мати в основі три опори, які в єдності повинні закласти для неї належний фундамент. Складовими цього умовного фундаменту основного закону повинні виступати історична, політична та юридична основи.» [2, с. 235]. Учений був глибоко переконаний, що тільки той основний закон держави, що тісно пов'язаний з ментальністю народу, має майбутнє і може стати регулятором найважливіших суспільних відносин.

Конституційний проект С. Дністрянського «Устрій Галицької держави» є авторським рукописом, викладеним українською мовою, і містить вказівку на безпосереднє авторство академіка С. Дністрянського на першій сторінці – «Проект тимчасових основних законів, виготовлених у Віденському парламенті С. Дністрянським 1918 р. для покликання в життя Галицької Держави». Отже, сумнівів відносно авторства цього документа не виникає [3, с. 80-88].